

Merle Maigre, Vabariigi Presidendi julgeolekunõunik

Julgeolekust rääkides on oluline kasutada ka ühist sõnavara ja keelt.

Keeleta ja sõnadeta pole võimalik maailma seletada. Kui senisest sõnavarast enam ei piisa, kui tuleb käsitleda uusi, varem kogemata nähtusi, siis võetakse keelde uusi sõnu neid laenates ja mugandades või luues ja kombineerides. Kui maakeeles maailma kirjeldamiseks sõnu ei jätku, võetakse appi võõrkeelsed väljendid. Kui senises julgeolekuleksikas ei jätku piisavalt tabavaid ütlusi meid ümbritseva muutunud maailma adekvaatseks kirjeldamiseks, tuleb neid ise juurde mõelda.

Tabav keelekasutus, mis vestluspartnerit kõnetaks, on julgeolekumaailmas oluline ja vajalik. Eriti nüüd, kus alates Ukraina sõjast 2014. aastal on Eesti huvides suurendada liitlaste sõjalist kohalolekut NATO idapiiridel, Balti riikides. Ühtlasi on loomulikult tähtis, et valitsus selgitaks oma valikuid ja otsuste tausta ka avalikkusele. Eesti riigikaitset, välis- ja julgeolekupoliitikat puudutavates valdkondades on avalikkusel õigus kuulda valitsuselt vastuseid.

Kuid minnes tagasi diplomaatilisele tasandile on Eesti roll NATO riikide seas olla meie piirkonna saadikuks ja selgitada oma muresid rahulikult, kindlameelselt ja järjepidevalt. Peame oma Lääne sõprade veenmiseks väga paljud enda jaoks iseenesest mõistetavad teemad ikka ja uuesti lahti rääkima, sest mitte kõik meie liitlasriigid ei saa julgeolekust ühtmoodi aru. Allianss laiub üle terve Euroopa ning erinevatel riikidel on erinevad julgeolekumured. Igaüks näeb asju oma nurga alt.

Sellest tõdemusest võrsuski idee aprillis 2015. aastal Kadriorus toimunud kohtumisel Saksamaa kaitseministriga kasutada väljendit "Suwalki avaus" kui viidet külma sõja aegsele terminile "Fulda avaus" (Fulda gap) kirjeldamiseks Balti riikide sõjalist haavatavust.

Niinimetatud Fulda avaus või Fulda koridor oli külma sõja ajal NATO nõrgim koht Lääne- ja Ida-Saksamaa piiri lähedal. Fulda gap oli külma sõja perioodil laialtlevinud mõiste, mis tähistas madalat ala Ida-Saksamaa ja Frankfurdi linna vahel, mille kaudu idabloki väed oleks saanud

külma sõja kuumaks muutudes Frankfurti ja selle ümbruses asuvaid liitlasvägesid rünnata. Fulda tasandikku peeti külma sõja ajal kõige tõenäolisemaks marsruudiks, mida mööda Nõukogude tankikolonnid tungiksid Lääne-Euroopasse.

Mõte kasutada Suwalkit uudes julgeolekualases määratluses tekkis Toomas Hendrik Ilvesel paarkümmend minutit enne Saksa esindajaga kohtumist nõunike juuresolekul. Riigipea silmitses arvutist Google'i kaarti, ümisedes samal ajal viisijuppi "Üks roosike on tõusnud", sest Wikipedia andmetel oli Saksa kaitseminister Ursula von der Leyeni lapsepõlve hellitusnimi Roosike ("Röschen") ning Londonis majanduskoolis õppides kasutas ta kaitseks Saksa vasakterroristide vastu varjunime "Rose Ladson".

Suwalki oli juhuslik leid maakaardilt. Selle geograafilise kohanime kasutamise eesmärk julgeoleku kontekstis oli kõnetada külma sõja aegse taustaga Lääne poliitikut. Pealegi asus Fulda ju Saksamaal ja just Saksamaad oli vaja veenda liitlasüksuste kohaloleku vajaduses Balti riikides.

Suwalki on linn Leedu-Poola piiril, umbes sajakilomeetrisel Kaliningradi ja Valgevene vahelisel kitsaskohal. Laiemalt võttes tähistab Suwalki avaus Fuldaga sarnaselt tasandikku Leedu ja Poola vahel. Piirkond on Eesti julgeoleku seisukohalt tähtis, sest just selle maakitsuse kaudu peaksid NATO liitlaste abiväed häda korral Eestisse, Lätti ja Leetu saabuma. Kui aga Venemaa näiteks mingi välkõppuse käigus Suwalki kitsuse juhuslikult sõjaliselt hõivaks, poleks teistel NATO riikidel enam maismaaühendust ei Leedu, Läti ega Eestiga. Ainus võimalus meie piirkonda NATO poolt ohu korral abistada on siis vee ja õhu kaudu.

Suwalki avausest ühel pool on Kaliningrad, teisel pool Valgevene. On selge, et sõjalises olukorras oleks vastasmeeskonna esimene huvi see piir kinni panna. "Suwalki avause tiivad on seniajani valdavalt metsaga kaetud – ja otsekui juhuse läbi Venemaa ja Valgevene sõjaväe harjutusalad. Üle piiri võib sageli kuulda tulistamist ning elanikud kipuvad kurtma akende klirisemise pärast," kirjutas hiljuti siinsamas Diplomaatias Leedu vabakutseline sõjandusajakirjanik Vaidas Saldžiūnas. (Diplomaatia veebruar 2016) Lisaks on Venemaa õppinud paari viimase aastaga Läänt üllatama kiirusega, millega suudetakse rünnakut alustada. Vene vägede liikumiskiirus on väga suur – seda tõestas nii Krimm, sõda Donbassis kui ka operatsioon Süürias. See omakorda tähendab, et eelhoiatusaeg NATO jaoks on palju lühem, kui seni arvati.

Laiemas plaanis tähistab tänaseks termin "Suwalki avaus" NATO seniste kaitseplaanide

haavatavust. Balti riigid on ülejäänud alliansiga seotud ainult 100-kilomeetri laiuse Leedu-Poola maismaapiiri kaudu. NATO sõjaväelased ja analüütikud kardavad, et Venemaa võib püüda Suwalki ala enda valdusse saada, rajades nõnda Kaliningradi oblasti ümber NATO juurdepääsu ja tegevusvabadust takistava tsooni. Selleks piisaks ühe Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse hiljutise uurimuse andmetel suurtükkide ja reaktiivsuurtükisüsteemide tulest Kaliningradi oblastist ja Valgevenest.

Jutt Suwalki avause hõivamise võimalusest on loonud Eesti jaoks tugeva argumendi NATO alalise väekoondise suurendamiseks Balti riikides. Kui Suwalki ala on see maismaatee, mille kaudu NATO abiväed häda korral Balti piirkonda saabuma peaksid ning kui on reaalne oht, et Venemaa võimuses on see maakitsus oma suva järgi sulgeda, siis järelikult on vajalik liitlaste suurem ja püsivam kohalolek Baltimaades.

On NATO sõjalise heidutuse usutavuse huvides, et senise ühe kompanii suuruse üksuse asemel (Eestis umbes 150 inimest) peaks igas Balti riigis olema ameeriklastelt vähemalt pataljon ehk kolm-neli korda rohkem ja teisedki tugevdusüksused. Viimasel alliansi kaitseministrite kohtumisel võeti ette samm sellega edasi liikuda. Lõplikud otsused tehakse NATO Varssavi tippkohtumisel.

Kuid see kõik on alles viimase aastaga tekkinud retoorika ja areng. Enne seda, kui riigipea kabinetis väljamõeldud kalambuuri laiemasse kasutusse jõudis. Aasta tagasi kohtumisel von der Leyeniga veenis Ilves Saksa kaitseministrit selles, et tõhus heidutus Läänemere piirkonnas sõltub piirkondlikust sõjalisest tasakaalust. Ilves rõhutas, et ehkki Venemaa sõjaline jõud jääb NATOle kollektiivselt alla, on relvaüksuste arvukus Läänemere piirkonnas praegu Venemaa kasuks, mistõttu on oluline liitlaste kohaloleku suurendamine idapiiridel. "Tegelik oht võib lähtuda ühestainsast kitsukesest, kõigest sajakilomeetriseast maaribast, mida ma nimetaksin Suwalki avauseks," toonitas Ilves.

Kohtumise ajastus oli tähtis, sest mullu aprilliks olid Eesti-Saksa julgeolekualased suhted jõudnud olulisse ajajärku. Saksamaa on üks neljast Eesti jaoks olulisemast NATO liitlasest ja alates Ukraina kriisist on Saksamaa rahvusvahelisel areenil järjest aktiivsemaks muutunud. Berliin on haaranud järjest enam initsiatiivi nii läbirääkimistest Ukrainaga kui ka NATO idapiiri kaitseesse panustamisel.

Saksamaad oli vaja veenda NATO sõjalise kohaloleku vajaduses, sest Saksa kolleegide jaoks rikkus see 1997. aasta NATO-Vene alusakti, mis räägib oluliste sõjaliste jõudude

mittepaigutamisest uute liitlaste territooriumile.

Ilves rõhutas NATO-Vene 1997. aasta alusakti sõnastusest löiku, mis kirjeldab, et "praeguses ja ettenähtavas julgeolekukeskkonnas ei paigutata uutesse liikmesriikidesse märkimisväärseid väeüksusi", järeldades sellest, et seda lepet peaks vaatama oma aja kontekstis. Täna sees julgeolekuseisus ei saa aga 1997. aasta kokkulepe olla takistuseks püsivate heidutusüksuste paigutamiseks NATO piiririikidesse. Riigipea võrdles Suwalkit Fuldaga, jõudes järeldusele, et NATO riikide ülesanne on end mitte krampi mõelda, vaid jääda kindlaks nende lahenduste rakendamisel, mis puudutavad usutavat heidutust.

Paralleel Suwalki ja Fulda koridori vahel leidis viimase aasta jooksul veel korduvalt mainimist – nii Ilvese kohtumisel USA kaitseministri Ash Carteriga mullu juunis, USA Euroopa maavägede ülema kindralleitnant Ben Hodgesiga kui ka erinevatel avalikel esinemistel. Sõnaus Suwalki avausest hakkas vist USA kindralitele eriti meeldima, sest nii kindral Hodges kui ka endine NATO Euroopa vägede ülemjuhataja kindral Breedlove on viimasel ajal enda avalikes sõnavõttudes korduvalt kasutanud viidet Suwalkile, juhtides tähelepanu kitsale maaribale kahe NATO liikmesriigi Leedu ja Poola piiril ning hoiatades, et see võib saada Venemaa sõjalise agressiooni sihtmärgiks. Käesoleva aasta veebruaris kirjutas Suwalki avausest ajakiri Newsweek.

Uued väljendid tulevad keelde koos meie ellu lisanduvate uute nähtustega. Sõnause käigus pakutud vastsed sõnad võivad olla küll kasulikud, kuid igapäevakeelde jõudmata ei evi need mingit tähtsust. Keel on kasutus. Kui me uusi sõnu ei kasuta, siis nad ka käiku ei lähe. Täna seks on väljend "Suwalki avaus" julgeolekuringides laialt käibele läinud. Oma panuse väljendi keelekasutusse on andnud ka Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse värske üllitis strateegilisest tasakaalust Läänemere piirkonnas.